

Viatge per la memòria històrica. Una recerca documental per diferents arxius de l'Estat

Lluís Català Massot, Carme Miquel Solé,
Joaquim Nolla Aguilà, Jordi Suñé Morales

INTRODUCCIÓ

L'any 2007 un grup de socis del Centre d'Estudis Sinibald de Mas ens vam trobar amb la voluntat de treballar plegats, en equip, en l'aprofundiment de la història contemporània de Torredembarra. Certament, repassant la bibliografia veiem que hi ha força treballs d'àmbit històric que ens permeten conèixer el nostre passat (patrimoni col·lectiu de tot el poble), però per diverses causes (dificultats d'accés als documents, un interès preferent per conèixer els nostres orígens i èpoques més llunyanes i, per què no dir-ho?, una intenció de la societat d'oblidar el nostre passat més recent), els estudis més contemporanis han estat arraconats de la nostra bibliografia històrica.

El 2008 el grup es reforçava amb l'entrada del professor de la URV Joan M. Thomàs, especialista en la història del franquisme i amb una llarga experiència docent i investigadora, plasmada en una extensa bibliografia publicada. La seva funció ha estat, des del primer dia, la d'assessorar-nos i encoratjar-nos a continuar la tasca de recerca i de documentació. Cal agrair la seva generositat i el seu saber fer. El funcionament del grup s'ha basat en el treball individual i el treball en grup, s'ha compartit informació, s'han debatut diversos temes i s'han suggerit noves vies d'investigació. Al llarg d'aquest temps, han passat diverses persones que, per motius

laborals o familiars, han hagut de deixar temporalment les tasques de la secció. El grup és obert a noves incorporacions, suggeriments i informacions.

Vist des de lluny, endegar un pla de treball pot semblar una cosa ben senzilla: cal definir una metodologia per aplicar i un objecte d'estudi delimitat geogràficament i temporal. Però en realitat no és pas senzill: els fons documentals estan dispersos, les fonts orals han anat desapareixent i la bibliografia científica és àmplia i oberta al debat. Els primers mesos de treball van servir per elaborar un document en què es relacionaven tots els centres arxivístics que custodien documents interessants per a l'estudi, amb la intenció de visitar-los, localitzar la informació i fer-ne còpies per tal de posar-los en el futur a disposició dels investigadors. Vam posar fil a l'agulla definitivament demanant una ajuda econòmica per pagar les despeses de desplaçament a la convocatòria de la Memòria Història del Departament de Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya. Concretament, el treball pel qual se sol·licità la subvenció era: "Recerca sobre la II República i la Guerra Civil a Torredembarra (1931-1939)". La dotació econòmica es va materialitzar en la xifra de 3.000 euros.

Tot i que sovint parlem d'arxius en general, com a fonts documentals per a la història, la primera fase de treball era identificar les diverses institucions on es conserva documentació relacionada amb Torredembarra, i en particular amb documentació del segle xx. Òbviament, era clar que el primer lloc on podíem consultar els fons era als arxius que hi ha a Torredembarra: el municipal, el parroquial, el registre civil i els privats. Ara bé, aquests ja estan localitzats i són de fàcil consulta. Per tant, calia anar més enllà i visitar els de fora vila. Aquells que per la distància o per ser més desconeguts no són tan fàcils de consultar. Gràcies a la beca que ens van concedir, ens vam desplaçar durant els mesos de l'estiu a diferents arxius de Madrid, Alcalá de Henares, Salamanca, Àvila, Tarragona i Barcelona. El resultat ha estat una base de dades informatitzada dipositada al Centre d'Estudis i un conjunt de còpies de documents que es classificaran, s'ordenaran i es posaran a disposició dels investigadors.

Tot seguit, passem a relacionar els diversos arxius visitats amb una relació de fons per consultar i una descripció d'algunes de les tipologies i les informacions trobades a cadascun, així com les dades tècniques, el tracte rebut i alguns exemples de documentació treballada.

ARXIS CONSULTATS

Arxiu de l'Autoritat Portuària (Tarragona)

Arxiu de la Capitania General de la III Regió Militar Pirinenca (Barcelona),
ACRMP

Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares), AGA

Archivo General de la Guerra Civil Española (Salamanca), AGC

Archivo General Militar (Àvila)
 Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, AHAT
 Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona, AHDT
 Arxiu Històric de Tarragona, AHT
 Archivo Histórico Nacional (Madrid), AHN

Arxiu de l'Autoritat Portuària (Tarragona)

L'Arxiu del Port es creà amb la finalitat de custodiar el patrimoni documental de l'administració portuària des dels orígens fins als nostres dies. S'obrí al públic el 4 de juliol del 1990 amb motiu dels actes de celebració del Bicentenari del Port Modern.

Dades de l'Arxiu Port de Tarragona

Carrer d'Anselm Clavé, 2
 23004 Tarragona
 Tel. 977 243 934
 Web: <http://www.porttarragona.cat>
 A/e: arxiu@porttarragona.cat
 Horari: 9 h - 14 h, de dilluns a divendres

Entre els seus fons, a banda del referit al Port de Tarragona, hi trobem documentació diversa: fons de ports agregats, fons de fars, fons comercials i d'empreses, etc. Entre ells destacarem el fons darrerament ingressat i que encara està en fase de treball arxivístic per tal de posar-lo a disposició dels investigadors: el fons Capitania Marítima (segles XIX-XX). Entre la seva documentació, hi podrem trobar documents relacionats amb el port de Torredembarra: fulls de vaixells, rols de despatx de les embarcacions de pesca (nom dels patrons, relació de tripulants, noms del calafats), etc.

Arxiu de la Capitania General de la III Regió Militar Pirinenca

Els arxius militars dipositaris dels consells de guerra de l'etapa franquista han estat oberts a consulta pública des de fa poc temps, però actualment són uns dels arxius més visitats tant pels investigadors com per la ciutadania en general. Els projectes subvencionats pel Memorial Democràtic, destinats a la restitució de la memòria democràtica, han estat la causa de la gran aflluència de visitants a aquests arxius i Torredembarra no s'ha quedat enre.

Aquest arxiu és de titularitat de l'Estat espanyol i rep el nom d'Archivo Judicial Tribunal Militar Territorial III. En canvi, quan el Sistema d'Arxius de Catalunya el

cataloga, el localitzem per l'acrònim ACRMP, que correspon a Arxiu de la Capitania General de la III Regió Militar Pirinenca.

Dades de l'Arxiu de la Capitania General de la III Regió Militar Pirinenca

Passeig de Colom, 14

08002 Barcelona (Barcelonès)

Tel. 933 177 500

Fax: 933 177 008

Horari: 9 h - 14 h, de dilluns a divendres

L'ACRMP es va crear l'any 1988, tretze anys després de la mort del general Franco i quan la democràcia semblava que ja estava consolidada.

Es tracta d'un arxiu judicial, amb un abast cronològic del segle xx. En concret, s'hi conserven 111.261 processos judicials de persones encausades entre el 1939 i el 1988, però gran part dels lligalls corresponen als consells de guerra fets a partir de la victòria de les tropes franquistes a Catalunya. També s'hi localitzen documents de l'assessoria jurídica de la zona militar de Mallorca, expedients administratius de Pamplona i altres de Saragossa. El contingut del fons té 240 metres lineals.

Tot i que la normativa d'accés pel procediment de consulta és amb el DNI, cal sol·licitar per escrit la visita. Aquesta sol·licitud s'ha d'adreçar al president del TMT III, tot exposant la causa de la consulta, la relació amb la persona encausada i les dades personals per tal de rebre les notificacions. Després de comprovar l'existència del procediment judicial sol·licitat, l'arxiu contacta amb la persona interessada i fixa dia i hora per a la consulta. No es fan fotocòpies per tal de preservar la conservació de la documentació, però sí que és permès fer-ne fotografies. Finalment, se signa un acord de consulta on queda clar el respecte a la Llei de protecció de dades de caràcter personal.

L'ACRMP no és un arxiu preparat per treballar-hi. L'espai dedicat a les consultes és insuficient: dues taules i dues cadires i la il·luminació és pobra. Amb aquestes condicions, poques hores pots dedicar a la lectura. Aquesta feina l'has de fer a casa. Allí t'has de concentrar a valorar quins documents digitalitzes i com ho fas, ja que no tota la documentació està ben conservada. També cal seleccionar el material, ja que t'hi passaries molts dies per fer-ne còpia de tot. Tot i això, llegeixes en diagonal algun document i t'adones que cal un treball més exhaustiu.

El tracte rebut ha estat correcte. En un primer moment, et sorprèn perquè ets conscient que et trobes en territori militar, però les persones responsables de l'arxiu desenvolupen la seva tasca amb professionalitat.

En obrir les caixes, van aparèixer els lligalls corresponents als judicis militars, que en la gran majoria d'ocasions eren processos acumulats. Hi constaven diverses

persones encausades per un mateix delictes. És així com van anar sortint els noms i cognoms de persones de Torredembarra, però també es van localitzar altres persones de pobles de la rodalia: la Pobla de Montornès, Altafulla, Salomó, Roda de Berà...

Encara que molts de nosaltres coneixem prou bé les característiques polítiques del període que estudiem, val la pena aproximar-nos al mecanisme que desencadenava la detenció d'una persona l'any 1939 i el judici posterior. Un procediment judicial militar de caràcter sumari, sumaríssim, pretén dilucidar de manera ràpida la comissió d'un fet, un delictes tipificat en el codi de justícia militar. En concret, les actuacions de les quals parlarem es derivaven, entre d'altres, de l'aplicació de les lleis que va aprovar Franco, com la Llei contra la maçoneria i el comunisme, i la Llei de responsabilitats polítiques. D'aquesta manera, tota persona compromesa amb el període republicà era susceptible de ser detinguda i empresonada, i havia de ser jutjada per un tribunal militar.

Així, doncs, un consell de guerra estava presidit per un general i en formaven part tres o cinc militars d'alta graduació, un dels quals feia la feina d'auditor. De vegades, algun era jurista. Entre la documentació judicial, trobem les acusacions de persones del poble, informes de l'Ajuntament de Torredembarra, acompanyats d'altres informes de la delegació de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS i també la declaració del detingut. Tota aquesta documentació pretén constatar els fets pels quals se'ls acusa, encara que tots coneixem com es va generar aquest tipus de documentació, sota pressió de tortura i sense cap mena de garanties constitucionals. D'aquesta manera es resolien la majoria dels casos i els tribunals militars imposaven una condemna a través de la sentència, document que també s'ha localitzat dins dels lligalls. Després d'acabar el procés judicial, s'imposava i s'executava la pena de manera immediata i, per tant, també s'han trobat els *enterados* per tal de procedir a l'execució, o avals de persones del poble per tal d'aconseguir una redempció de la condemna, o bé els impresos de diferents presons on informen de l'acabament de la condemna d'un empresonat.

El patrimoni documental localitzat a l'ACRMP constitueix un dels testimonis de la postguerra a Torredembarra i mostra la trajectòria històrica i la identitat del nostre poble durant la repressió franquista. També considerem que, com a font primària de documentació, esdevé una herència fonamental que cal transmetre en les millors condicions a les generacions futures i, per tant, un dia o altre l'Arxiu Municipal de Torredembarra hauria de poder ser l'organisme encarregat de la conservació d'aquest llegat.

La present recerca no tan sols ha estat una catalogació del fons. Ha significat també l'acostament físic de gran part de la documentació a Torredembarra, ja que

en un futur proper caldrà llegir, i interpretar, aquests consells de guerra de cadascun dels encausats, la qual cosa ens permetrà reconstruir què va succeir a Torredembarra durant la Guerra Civil. Així, doncs, aquest material pot ser la base de futurs treballs de recerca. L'abast cronològic de l'ACRMP pot permetre també fer nous buidatges de l'actuació del TOP¹ durant la transició democràtica.

Finalment, en l'àmbit militar, un altre arxiu que cal considerar per iniciar tasques de recerca pot ser l'Arxiu Intermedi de la Regió Militar Pirinenca (AIRMP), el qual té un abast cronològic de s'inicia l'any 1816 i comprèn tot el segle xx.

Archivo General de la Administración (AGA), d'Alcalá de Henares (Madrid)

L'Archivo General de la Administración (AGA), d'Alcalá de Henares, va ser creat el 1969. Però no va entrar en funcionament fins l'any 1976. És l'arxiu estatal espanyol que conserva els documents de la història més recent perquè els seus fons són gairebé exclusivament del segle xx, encara que també guarda la documentació oficial de la segona meitat del segle xix. S'hi troba documentació sobre arquitectura, urbanisme, obres públiques, educació, cultura, turisme, economia, hisenda i justícia. Periòdicament rep els documents de l'activitat dels diferents organismes de l'Administració General de l'Estat, quan ja no són necessaris per a la gestió diària de les oficines dels diferents departaments ministerials.

Dades de l'Archivo General de la Administración

Paseo de Aguadores, 2

28871 Alcalá de Henares (Madrid)

Tel. 918 892 950

Web: <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGA>

Horari: 8.30 h - 14.30 h, de dilluns a divendres

Qualsevol persona pot accedir-hi amb facilitat. Només cal presentar el DNI

Té servei de fotocòpies de documents tant en paper com en format digital. Però es tarda uns tres mesos a obtenir les de paper i una mica menys les de format

¹ Tribunal d'Ordre Públic (TOP). Tribunal especial creat el 1963, a Madrid, per tal de defensar l'estabilitat del règim franquista, amb jurisdicció sobre tot l'Estat espanyol. Continuació de l'extingit Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i del Comunisme, tenia com a finalitat conèixer els delictes contra l'ordre públic, en especial els de caràcter politicosocial, com ara els delictes contra la seguretat exterior de l'Estat, contra el consell de ministres i contra la forma de govern —sedició, rebel·lió, desordres públics, propaganda il·legal, etc.—. Fou abolit l'any 1977 pel nou govern de la monarquia de Joan Carles I.

digital. Les còpies en paper són molt econòmiques, però les digitals són força cares. L'atenció a l'usuari és força correcta, tot i que és bastant complexa la localització de la documentació perquè la recerca encara està molt poc digitalitzada.

Pel que fa al període de la història de Torredembarra comprès entre el 1931 i el 1939, en aquest arxiu s'han localitzat els tipus de documents següents:

- Expedients de depuració dels mestres i de les mestres que van exercir el magisteri a Torredembarra durant el període comprès entre el 1931 i el 1939

Aquests expedients són el fruit de la repressió franquista sobre els mestres i professors que havien exercit durant el període republicà. El mes de novembre del 1936, pocs mesos després d'haver-se iniciat el conflicte bèl·lic, el general Franco instaurà el decret pel qual volia una Espanya neta, immaculada, on no cabien ni els rectors republicans, ni els catedràtics d'universitats liberals o socialistes, ni els professors d'escoles normals, ni els catedràtics d'instituts de segon ensenyament, ni molts inspectors tècnics d'educació, ni centenars de mestres de primera ensenyança que tinguessin o haguessin tingut ideologies diferents al règim que s'imposava.

A cada província es va crear una comissió per depurar el personal del magisteri. La funció de les comissions depuradores era arrancar d'arrel i destruir tot allò que la II República va influir en l'educació del país, així com la influència del laïcisme i de la Institución Libre de Enseñanza. Per tant, no ens hem d'estranyar que perseguissin, sense cap mena de contemplació, tots aquells professors, mestres, catedràtics, inspectors i personal de l'administració i serveis de l'educació que havien tingut alguna responsabilitat o simpatia pel model escolar republicà.

La comissió depuradora del magisteri estava formada per un president, que normalment era un director d'institut de segon ensenyament, un secretari i tres vocals. D'aquests últims, un hauria de ser inspector de primera ensenyança, un altre president de l'associació de pares de la localitat i, finalment, dues persones de reconeguda "solvència moral y técnica". Amb el temps, aquesta composició va anar canviant per donar entrada a representants de la FET y de las JONS. En el cas de la província de Tarragona, els presidents de la comissió depuradora van ser: Pablo M. de Ena i Ignacio Piera; els secretaris, Anselmo Rodríguez, Teresa Busutil i Andreu Castellón, i el vocal, Ramón Ibarz Palau.

El procés de depuració s'inicià amb una disposició per la qual se separava del servei la totalitat del magisteri de la província. Després, segons la legislació vigent de l'època, "el maestro interesado en continuar ejerciendo la docencia o de reincorporarse a ella, tiene que solicitarlo mediante una instancia". Aquesta instància havia d'anar acompanyada per una declaració jurada sobre les activitats polítiques i sindicals d'abans i durant la guerra, així com de la seva actuació concreta davant el Movimiento Nacional.

La sanció o l'absolució dels mestres es va fer pública en el *Butlletí de la Província de Tarragona*. Van ser sancionats 202 mestres,² el 29% dels mestres i de les mestres de la província. Les sancions anaven des de la suspensió de feina i sou durant un temps (d'un mes a tres anys, 63 mestres), fins a la separació definitiva i baixa en l'escalafó del magisteri (75 mestres tarragonins, entre els quals un mestre de Torredembarra). A més, 88 van patir un trasllat forçós fora de Catalunya i la resta van ser inhabilitats per exercir càrrecs directius o de confiança, però no exclosos de l'exercici del magisteri. Algunes sancions foren revisades de forma favorable als sancionats en anys posteriors.

Cada expedient de depuració dels mestres de Torredembarra consta d'uns dotze folis que en tots els expedients corresponen als documents següents: l'esmentada sol·licitud de depuració amb què el mestre o la mestra justificaven la seva conducta durant la Guerra Civil, testimoniatges signats a favor o en contra del depurat, que acostumaven a ser de l'alcalde, del cap de Falange Española, de dos vilatans de tendència dretana o franquista, del capellà i del cap de la Guàrdia Civil, i, finalment, la sentència signada pel governador civil. En cas que la sentència fos condemnatòria, el càstig acostumava a ser un canvi de destinació dins o fora de la província, en els casos més suaus, o l'exclusió absoluta del magisteri, en els més durs.

Alguns mestres de Torredembarra van patir sancions diverses. La més destacable és la que es va aplicar a Francesc Blanch i Bosch, mestre i director del col·legi Antoni Roig entre el 1934 i el 1936, a qui es va sancionar amb l'expulsió definitiva del cos de mestres.

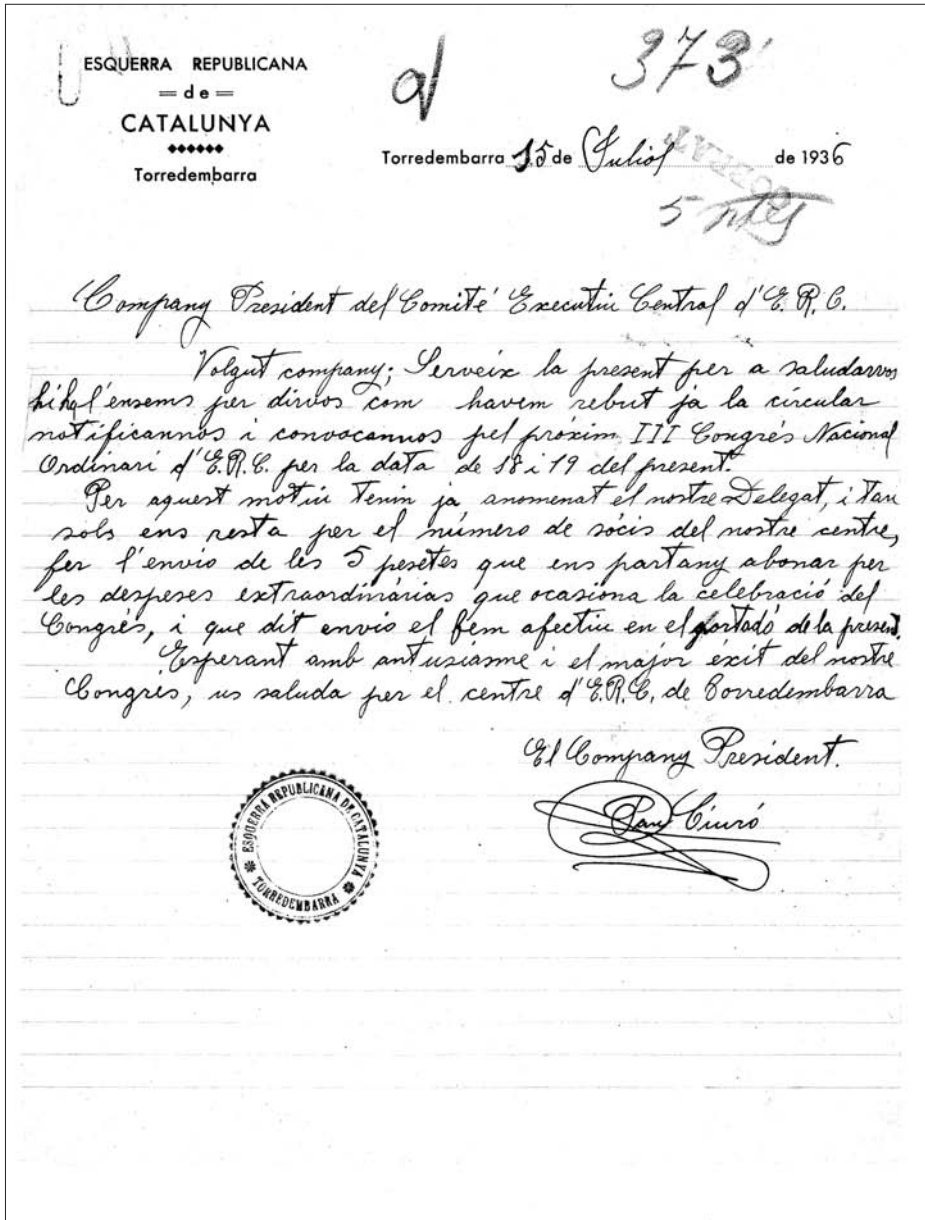
- Fitxes de nens i nenes evacuats de Madrid a Torredembarra durant la Guerra Civil

En les fitxes hi consten les dades personals, l'escola de Madrid d'on prové i, gairebé sempre, l'organització política, sindical o altra que va organitzar la seva evacuació. Dels trenta nens i nenes que van refugiar-se a Torredembarra, els noms dels quals coneixem gràcies a la documentació municipal, falta un bon percentatge de fitxes. En cap fitxa no s'indica que la seva destinació sigui la nostra vila, sinó que s'hi especifica que la seva destinació és la ciutat de Barcelona.

Archivo General de la Guerra Civil Española

Aquest arxiu es va crear el 1999 a partir del fons de la Sección Guerra Civil del Archivo Histórico Nacional. Es troba en ple centre històric de la ciutat de Salamanca. Al principi de la guerra, Salamanca va ser la seu del Quarter General de Franco, dins del qual hi havia organismes encarregats de recollir informació sobre els republicans.

² MIRÓ, Isabel, i altres. "Les depuracions dels mestres republicans a la província de Tarragona". *Universitas Tarraconenses: revista de Ciències de l'Educació* (Tarragona), desembre 2006, p. 113-122.

Carta d'ERC del 15 de juliol del 1936 signada pel seu president, Pau Ciuró, i conservada a l'Archivo General de la Guerra Civil (Salamanca)

Dades de l'Archivo General de la Guerra Civil Española

Calle del Expolio, 2

37008 Salamanca

Tel. 923 212 845

Web: <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGC>

Horari: 8 h - 20.30 h, de dilluns a dijous, i de 8 h a 19.45 h, divendres

En els darrers anys, s'ha inventariat el fons i s'ha començat a digitalitzar. Tenen els inventaris penjats a Internet. El tipus de documentació que s'hi troba és divers i no sempre relacionat amb la Guerra Civil. El motiu és l'origen del fons, que es basa en les confiscacions realitzades en els territoris que anava ocupant l'exèrcit franquista durant la Guerra Civil. Hi ha documentació institucional, d'entitats i personal.

Els serveis que ofereixen són els següents: consulta a la sala dels documents originals, biblioteca, reprografia, expedició de documents, serveis de cerca en els seus fons i convenis de reproducció de documents per fer-ne un ús públic.

El tracte a les persones que van a investigar és bo. Vam treballar dos dies sencers en aquest arxiu. Entre la documentació que hem fotocopiats, destaquen els lligalls referents a les confiscacions, les actes de la Federació Comarcal de la UGT, les fitxes de sòcies i socis del Sindicat Obrer d'Oficis Diversos, cartes d'ERC, les actes del Sindicat de la Indústria Tèxtil, diversos estatuts de la UGT, documents del Sindicat Agrícola, els estatuts de la Col·lectivitat de Babilònia, documents dels boters, cartes de la CNT i de les JJLL, una carta manuscrita del milicià Batista Roig, etc. Segurament un treball de recerca més exhaustiu, de més temps, portaria noves troballes. Es tracta d'una informació que ens ajudarà a reconstruir la història dels partits i sindicats torrencs de l'època de la Guerra Civil.

Archivo General Militar de Ávila

Aquest arxiu, creat el 1993, es troba dins el recinte emmurallat de la ciutat. El tracte personal és correcte i la documentalista encarregada s'ofereix a col·laborar en la recerca. Estan en procés de digitalització de la documentació. No tenen els inventaris a la xarxa.

Dades de l'Archivo General Militar de Ávila

Calle Vallespín, 19

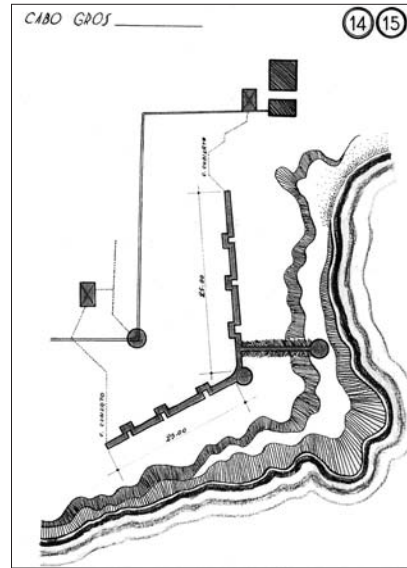
05001 Àvila

Tel. 920 352 521

Web: <http://www.mde.es/portalcultura/servlet/ConsultaCultura>A/e: archivomilitaravila@et.mde.es

Horari: 9 h - 15 h, de dilluns a divendres

*Croquis de les fortificacions de la costa
a la zona del Cap Gros conservat
a l'Archivo General Militar de Ávila*

Hem recollit els índexs dels inventaris per a futurs nous treballs de buidatge. Entre els seus fons, hi ha documentació del Ministerio de la Guerra de l'administració republicana d'abans de la guerra, de la Guerra Civil —tant de la zona nacional com de la zona republicana—, de les Milicias Nacionales, de la División Azul, d'hospitals, de la fàbrica d'armes de Toledo i col·leccions gràfiques.

Els serveis que ofereixen són de consulta d'originals a la sala d'investigació, biblioteca, reprografia, certificacions i compulses.

Vam estar tres dies treballant en aquest espai. Entre la documentació que hem recollit, hi ha mapes de les fortificacions de la costa de Torredembarra i de pobles de la rodalia, butlletins de la DECA, plànols de la bateria de Tamarit, un croquis fet a mà on s'indiquen com estaven repartides les forces dels nacionals el 18 de gener del 1939 al Baix Gaià, etc. Per la quantitat d'informació que es guarda en aquest arxiu i la impossibilitat de fer cerques digitals per població, creiem que hi ha més documents per trobar que poden ser interessants (divisions, batallons, agrupacions, brigades, cossos, espionatge, “Voladuras Rojas”, “Objetivos minados por los Rojos para caso de avance nacional”, “Operaciones sobre Cataluña”, “Situación de fuerzas enemigas”, etc.). En aquest sentit, ens va facilitar la feina el fet de portar un llistat de noms torrencs protagonistes de l'època. La mateixa documentalista que ens va atendre es va encarregar de cercar entre els llistats digitalitzats de presos. Vam prioritzar el buidatge dels índexs on apareixia Tarragona.

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Aquest arxiu es va crear el 9 de febrer del 1920, quan el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer va fundar l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona sobre la base de la concentració de diversos fons documentals. Així, doncs, l'Arquebisbat de Tarragona va esdevenir pioner en la concentració d'arxius eclesiàstics, especialment dels parroquials. Entre els seus fons, hi trobem la documentació parroquial i la que es genera entre l'Arquebisbat i les diverses associacions (ordes) religioses de Torredembarra.

Dades de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Carrer de Sant Pau, 2

43003 Tarragona

Tel. 977 233 412 (extensió 214)

Fax: 977 251 847

A/e: arxiu.historic@arquebisbattarragona.cat

Horari: 9 h - 13.30 h, de dilluns a divendres

El 9 d'abril, tot l'agost i el 7 de desembre, tancat al públic.

La relació la presentem respectant la signatura del quadre de fons documental, que caldrà relacionar per accedir a la documentació. Tot i que molta de la documentació es correspon a dates anteriors al present treball, s'ha considerat convenient relacionar-la igualment, atès el seu valor per a estudis locals.

- Torredembarra. Parròquia de Sant Pere Apòstol
 - Parroquial (1235/1970)
 - Confraries
 - Confraria de la Mare de Déu del Roser (1690/1921)
 - Confraria de la Mare de Déu dels Dolors (1805/1935)
 - Confraria de la Mare de Déu del Carme (1925-1930)
 - Hospital (1634/1941)
 - Epistolar (1513/1953)
 - Expedients Matrimonials i Trasllats (1693-1940)
- 1. Arquebisbe
 - Visites pastorals. Torredembarra i Clarà (1932-1934)
- 2. Vicariat i oficialitat eclesiàstic
 - Censura eclesiàstica (llibres, reglaments, impresos, fulls volants, publicacions, partitures musicals, etc.)
 - Fundacions i dipòsits. Torredembarra (1910/1935)
- 3. Secretaria de cambra i govern
 - Parròquies
 - Torredembarra (1949)

- Avaluació de l'arquitecte Francesc Monravà i Solar de l'estat de les esglésies (1943)
- Subvencions per a la restauració de temples després de la Guerra Civil (1941-1944)

Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona

Centre arxivístic que conserva els fons generats per la Diputació tarragonina. Com que aquest és un òrgan de govern de caràcter provincial, entre els seus fons podem trobar-hi moltes notícies referides a Torredembarra.

Dades de l'Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona

Carrer de Santa Anna, 8 - Museu d'Art Modern

43003 Tarragona

Tel. 977 235 032

A/e: maguell@diputaciodelatarragona.cat

Horari: 9 h - 14 h, de dilluns a divendres

La primera referència es correspon a les seccions del quadre de classificació de l'arxiu. Qualsevol usuari que vulgui consultar el fons hauria de referenciar la signatura completa.

- Beneficència. Cpq., núms. 39, 112 i 201 (HC); Cpf., núm.: 7, 9, 15, 40 i 48 (PAR); i 18, 38 i 42 (HC). Expedients de Beneficència, corresponents a la gestió de l'Hospital de la Caritat (HC) 1930-1961. Patronat Antoni Roig (PAR). Amb dates discontinües 1887-1920 i 1934-1936. Ens proporcionen informació, sobre la gestió d'ambdós centres (govern, pressupostos, comptes, llistat de beneficiaris, correspondència, etc.), complementària dels fons documentals que estan dipositats en l'Arxiu Municipal de Torredembarra.

- Governació. Cpf. núm. 20. Oficis, cartes i certificacions dels ajuntaments. Relaciona la constitució de l'Ajuntament i dels membres que el constituïren, després de les eleccions del 1934.

- Intervenció, Cpf. núm. 48. Expedients de constitució de les juntes pericials sobre l'ordenament de la Contribució Territorial Rústica i Pecuària. Així mateix, hi ha les principals dades agrícoles del municipi de l'any 1943: conreus, ramaderia, superfície, etc.

- Obres públiques, Cpf. núm. 107. Expedient de construcció de les escoles municipals (1928, 1931-1937, 1937-1958).

- Obres públiques, Cpf. núm. 372. Reforma de rasants al Barri Marítim entre el 1926 i el 1948.

- Obres públiques, Cpf. núm. 348. Construcció i reformes del camí veïnal de Torredembarra al Barri Marítim (1930-1957).

- Regiones devastadas. Cpf. núm. 6 (1939-1950). Hi trobem la creació de la Subcomisión de Regiones Devastadas a la Provincia de Tarragona. Documentació i un informe de cadascun dels ajuntaments amb:

- Fitxa resum: nombre d'habitants abans i després de la guerra, nombre d'edificis danyats o enderrocats, estimació de la valoració global d'aquests anys, etc.

- Informe de l'alcalde sobre els danys causats als edificis oficials: ajuntament, escoles, oficines d'administració, etc.

- Informe del rector sobre els danys causats als edificis de culte: esglésies, ermites, patrimoni mòble, etc.

Arxiu Històric de Tarragona

Aquest és un arxiu amb dues funcions: d'una banda, conservar la documentació que els organismes de l'Estat generen a la província de Tarragona i, de l'altra, conservar la documentació que genera l'administració de la Generalitat a la demarcació de Tarragona. Així mateix, com a arxiu públic, es conserven molts altres fons d'entitats i particulars que han accedit a dipositar-hi la seva documentació. Era clar que podríem trobar força documentació relacionada amb nosaltres i prioritària en la nostra recerca.

Dades de l'Arxiu Històric de Tarragona

Rambla Vella, 30

43003 Tarragona

Tel. 977 251 010

Web: <http://cultura.gencat.net/arxius/>

A/e: aht.cultura@gencat.net

Horari: 9 h - 18 h, de dilluns a divendres; 9 h - 14 h, dissabtes

Per la seva dualitat, Arxiu Històric Provincial i Arxiu Històric Comarcal, presenta un conjunt de fons documentals molt amplis i de temàtica molt diversa. Hi ha publicat un quadre de fons documentals d'on s'han extret els fons relacionats amb Torredembarra:

Diputació de Tarragona	1924-1979
Institut Nacional de Colonització	1945-1980
Comissaria Provincial de Proveïments i Transport	1941-1946
Govern Civil	1962-1989

Gerència Territorial del Cadastre	1920-1980
Delegació Provincial d'Indústria	1939-1982
Delegació Provincial d'Informació i Turisme	1941-1984
Delegació Provincial de l'Habitatge	1955-1981
Audiència Provincial de Tarragona. Secció 1a	1901-1960
Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques	1939-1945
Cambres Agràries Locals del Tarragonès	1939-1994
Centre Penitenciari de Tarragona	1939-1975
Centre Penitenciari del Vendrell	1927-1952
Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics	1844-1966
Comissió del Patrimoni Històric i Artístic de Tarragona	1953-1981
Junta Provincial de Beneficència	1891-1983
Junta Provincial de Llibertat Vigilada	1944-1967
Centre Nacional de Sindicats (AIIS)	1940-1977
Fotografia Cañadell	1953-1994
Col·lecció Agrupació Fotogràfica de Tarragona	s. XIX-2002

Lògicament, atesa la varietat de fons documentals, les diverses tipologies documentals que comprenen i la informació que poden proporcionar, el treball podia ser molt ampli i de ben segur que es conserven molts documents importants per a molts estudis posteriors i de temàtica molt diversa (urbanisme, política, societat, etc.). Però s'han prioritzat els fons que més immediatament podien aportar notícies relacionades amb Torredembarra entre els anys 1936 i 1950. En aquest cas, el buidatge dels torrencs i torrenques que foren jutjats i empresonats amb motiu de la represàlia política que s'endegà en finalitzar la Guerra Civil. Aquest llistat estarà a disposició dels investigadors en la base de dades en què s'està treballant i que properament es publicarà.

Archivo Histórico Nacional (AHN), Madrid

L'Archivo Histórico Nacional es va crear el 1866, però fins l'any 1952 no va estar situat a l'actual edifici al carrer de Serrano de Madrid. Primer va estar a l'edifici de la Real Academia de la Historia fins el 1896 i després va ser traslladat a l'edifici de la Biblioteca Nacional.

Conté documents medievals i de l'administració de l'Estat del segle XIX en els quals es pot estudiar la formació de l'Espanya contemporània. També es conserven documents dels primers anys del segle XX perquè l'arxiu de l'administració central es va cremar l'any 1939 i, fins que no va estar construït l'Arxiu de l'Administració d'Alcalá de Henares, els documents es van dipositar a l'AHN.

El 1980 s'hi va dipositar tota la documentació relativa a la Causa General instruïda pel Ministeri Fiscal sobre la “dominación roja” a Espanya. És la documentació més voluminosa i important sobre la II República que hi ha dipositada en aquest arxiu, però n'hi ha d'altres. Precisament, els documents de la Causa General dels pobles de Catalunya s'estaven digitalitzant a l'estiu del 2008. Per tant, de ben segur que aviat es podrà consultar des de casa.

Dades de l'Archivo Histórico Nacional (Madrid)

Calle Serrano, 115

28006 Madrid

Tel. 917 688 500

Web: <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHN>

Horari: Del 16 de setembre al 15 de juny

8.30 h - 18 h, de dilluns a dijous; 8.30 h - 14.30 h, divendres

Del 16 de juny al 15 de setembre

8.30 h - 14.30 h, de dilluns a divendres

Qualsevol persona pot accedir-hi amb facilitat. Només cal presentar el DNI

En aquest arxiu s'hi ha investigat, principalment, sobre la documentació relativa a la vila de Torredembarra que forma part de la Causa General. La Causa General (CG) va ser un extens procés judicial d'investigació impulsat pel règim franquista mitjançant el decret del 26 d'abril del 1940 amb la finalitat de fer la instrucció judicial de “los hechos delictivos cometidos en todo el territorio nacional durante la dominación roja”. La CG va recopilar informació no solament sobre abusos i crims contra persones i béns comesos per l'anomenat “bando rojo” durant els anys de guerra, sinó també sobre les seves actuacions polítiques legítimes del període anterior republicà, és a dir, des de l'any 1931.

La recopilació es va estendre fins l'any 1968 i va servir per començar o revisar processos judicials contra els responsables. L'any 1969 el govern de Franco va promulgar la llei sobre la prescripció de “los delitos cometidos con anterioridad al 1 de abril de 1939” i aleshores es va acabar la formació de la Causa General.

La CG es va dur a terme d'una manera sistemàtica i detallada a tots els pobles d'Espanya sota la direcció d'un *fiscal jefe* de la Causa General, però l'any 1954 es va traspasar al Ministeri de Justícia. La informació aportada va servir tant per castigar un gran nombre de republicans com també per justificar o legitimar la rebel·lió militar contra el govern legítim de la República. Aquesta investigació, feta durant la dictadura franquista, no va tenir la garantia jurídica exigida en un país democràtic.

S'ha fet una còpia en paper dels 143 folis del document o expedient de la Causa General que fa referència a la vila de Torredembarra. En aquest document, per tant,

s'hi poden trobar i estudiar les investigacions i acusacions fetes pel govern franquista sobre els “delictes” dels polítics i dirigents sindicals durant el període republicà a Torredembarra.

L'expedient, que en la capsa de l'AHN està força desordenat, comença amb un escrit del 31 de gener del 1939 del primer alcalde franquista, Alejandro Sánchez Repila, adreçat al jutge militar del Vendrell, en què contesta la seva comunicació del 23 de gener, 4 dies després de l'entrada dels nacionals a Torredembarra. Li comunica que la Comissió designada per redactar “el atestado general de los sucesos ocurridos en esta localidad y comarca, a partir del 18 de julio de 1936” li ha lliurat aquell dia el document que ells han redactat.

Aquest primer informe del 31 de gener del 1939 ocupa cinc folis i mig mecanografiats. Porta el títol següent: “Información de los hechos más destacados ocurridos en Torredembarra, durante el período de dominación roja” i està signat pels cinc membres de l'esmentada comissió. Fan un resum breu de tots els fets *delictius* d'aquells tres anys de guerra, i donen els noms dels que ells en consideraven els autors. Aquesta informació va ser la base de tot l'expedient judicial.

Aquest és l'únic document redactat durant l'any 1939. La resta dels documents porten una data posterior, que va des del segon document, del mes d'octubre de l'any 1940, fins a l'últim, que és del 19 de febrer del 1968. Aquest últim document és un certificat del tinent fiscal de l'Audiència Territorial i instructor de la Causa General de Barcelona, Girona i Balears adreçat al fiscal de la Causa General, en el qual informa que Francesc Ortiz López, veí de Torredembarra durant la República, era d'idees extremistes d'esquerra, però que segons informacions dels veïns i de l'alcalde del 1968 no havia participat en fets delictius. Francesc Ortiz devia voler tornar de l'exili i va demanar la revisió del seu cas. De totes maneres, no li devia fer falta la revisió perquè l'any següent, el 1969, es va publicar la Llei de prescripció dels delictes durant el període republicà: havien transcorregut trenta anys.

Altres documents notables de la Causa General són dels anys 1941 i 1942 i expliquen les exhumacions, la identificació per familiars i amics i el trasllat de les víctimes afusellades per republicans i enterrats al cementiri de Torredembarra durant els anys de guerra. Les exhumacions es van fer els dies 5 i 6 de juny del 1941 amb la presència de Luis Solano Costa, aleshores fiscal instructor de la Causa General de la província de Tarragona. Van ser 37 les víctimes trobades, tot i que cap no era veïna de la nostra vila. Deu de les víctimes no van ser identificades per ningú i, juntament amb una víctima identificada, però no reclamada pels familiars, van tornar a ser enterrades al cementiri de la Torre.

A partir del 1950 s'uneixen a l'expedient de la CG sol·licituds d'informes exculpatoris sobre conductes de persones acusades al document inicial de l'expedient.

Aquests informes es feien per respondre als republicans condemnats anteriorment que demanaven la revisió del seu cas i que volien poder tornar al seu poble.

Al marge de la Causa General, també s'han localitzat a l'AHN els documents sobre les oficines bancàries de Torredembarra del Banc Comercial de Barcelona l'any 1940, en acabar la guerra. És una informació mínima; només s'informa de la situació dels comptes corrents i de la caixa cuirassada dels pocs clients que tenia el banc.

Finalment, cal destacar els documents sobre la informació i valoració dels danys i estralls patits durant la guerra en edificis públics i privats, encara que només en són documentats els danys i estralls de les propietats de la gent de dreta o de l'església.

CONCLUSIONS

Aquesta és una primera valoració del treball de recerca desenvolupat l'any 2008. Segurament, els resultats més interessants seran aquells que, a partir del material recollit, formaran la base de nous estudis. Malgrat la importància dels fons localitzats, creiem necessari que es facin nous buidatges que permetin reconstruir la nostra història més propera.

De tota manera, els documents trobats en els diferents arxius ja fan possible elaborar treballs de recerca sobre el període de la República i la Guerra Civil a Torredembarra. Alguns exemples serien: la política municipal, l'economia en temps de guerra, els canvis en l'educació pública a la vila, els refugiats durant la guerra, la vida social durant la República i la Guerra Civil, la repressió franquista en tots els camps de la vida social, etc. L'elaboració d'alguns d'aquests treballs de recerca és el nostre objectiu per als propers mesos.